

ZANIKNUTÁ KOSTOLNÁ PEVNOSŤ VO SVODÍNE

ZOLTÁN DRENKO

Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum v Bratislave uskutočnilo v rokoch 1995 – 2000 výskum zaniknutej kostolnej pevnosti v obci Svodín, časť Maďarský Svodín, poloha „Kis templom“ (okres Nové Zámky). Iniciátorom výskumu bol Ing. Dezider Nágel, starosta obce a výskum financoval Obecný úrad.

Dejiny

Východne od obce – v polohe „Faratik“ sa našli mladopaleolitické kamenné nástroje. V rokoch 1971 – 1983 pod vedením PhDr. Viery Němejcovej-Pavúkovej sa uskutočnil v polohe „Busahegy“ archeologický výskum neolitického hradiska, sídliska a pohrebiska lengyelskej kultúry. Na tejto polohe, ako aj pri stavbe veľkého obchodu pri kultúrnom dome sa preskúmali sídliská badenskej kultúry. Vo vinohrade v polohe „Busahegy“ sa pri výskume odkryli tri hroby mohylovej kultúry zo strednej doby bronzovej. V tejto polohe a v strede obce bolo aj halštatské sídlisko a žiarové pohrebisko. Keltské sídlisko sa nachádzalo v miestach dnešného cintorína Nemeckého Svodína a keltské pohrebisko povyššie bývalého poštového úradu. V 9. a 10. storočí sa v polohe „Busahegy“ rozprestierala slovanská osada (Němejcová-Pavúková 1998, 13, 24–42, 43–50, 52, 54, 56, 57–58).

Prvá hodnoverná písomná správa o obci pochádza z roku 1291: ostrihomský arcibiskup na základe sťažnosti Mikuláša, farára kostola sv. Michala, že Nemci si postavili v severnej časti obce drevenú kaplnku, rozhodol: kaplnka patrí Nemcom, Nemci môžu mať svojho kňaza a môžu si postaviť aj kamenný kostol. V severnej časti tak vznikla nemecká obec Theutonica villa Sceuden a v južnej časti maďarská obec Ungarica villa Sceuden. Kráľovská listina z roku 1427 potvrdzuje trhové právo „oppida“. Za tureckých vojen bol zničený kamenný kostol Nemeckého Svodína, okolo kostola sv. Michala v Maďarskom Svodíne vybudovali protitureckú pevnosť. V 18. storočí na hraniciach obcí postavili spoločný farský chrám P. Márie. Kostol sv. Michala nazývali odvtedy „Kis templom“ – Malý kostol (Gábris 1995, 15, 28, 156).

Zaujímavý bol vývoj názvu obce. V roku 1291 sa spomína ako Scuden, 1427 Sewden, 1609 Szödény, 1714 Szögyen. Od konca 18. storočia sa obec nazývala Szölgyén, po roku 1907 Szögyén, po prvej svetovej vojne Seldín a od roku 1948 Svodín.

Obr. 1 Svodín. Kostol sv. Michala v roku 1931 (foto V. Mencl)

Kostol

Prvá písomná správa o kostole pochádza z roku 1291 (Borovszky, 29) a na začiatku 17. storočia okolo kostola vybudovali protitureckú pevnosť. Dvojvežový kostol sv. Michala (obr. 1) bol zničený v roku 1945. Podľa staršieho názoru (Borovszky, 29) svätyňu kostola postavili za vlády kráľa Štefana I., loď s vežami v 13. storočí. Podľa V. Mencla (Mencl, 1937) loď s vežami mohla pochádzať z 13. storočia, svätyňu postavili až v 17. storočí.

Archeologický výskum ukázal, že kostol bol orientovaný na severovýchod a vrátane predsiene bol dlhý 30 m (obr. 2). Svätyňa mala vnútorné rozmery 6,5 x 6 m. V základoch sa nachádzali kamenné architektonické články pochádzajúce zo staršej budovy. Pod základmi uzáveru sme odkryli vchod súvisiaci pravdepodobne s polkruhovým hlineným útvarom obsahujúcim neopracované kamene a úlomky tehál. V strede svätyne sa našli tehly zo zničenej klenby krypty. Svätyňa bola oddelená od lode kamenným múrikom širokým 60 cm.

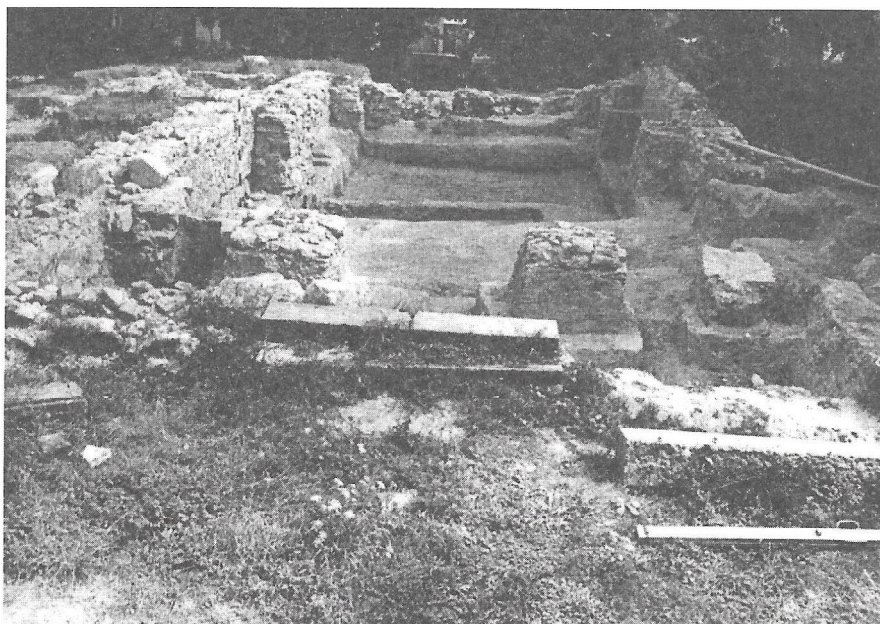
Obr. 2 Svodín. Odkryté základy svätyne od severovýchodu

Lod' mala vnútorné rozmery 15,5 x 7,5 m. Nadzákladové murivo sa zachovalo na juhovýchodnej strane v dĺžke 9,5 m od svätyne, tam múr pravidelne končil a nachádzal sa tu pravdepodobne juhovýchodný vchod do lode. V juhozápadnej časti – 1,5m od juhozápadného uzáveru lode sme odkryli základy dvoch pilierov empory, s rozmermi 120 x 120 cm, ktoré boli vzdialené od seba 2 m. Na vnútornej strane bočných múrov sa našli základy troch párov pilierov: smerom od svätyne s rozmermi 100 x 70 cm, v strede lode 150 x 70 cm (juhovýchodná strana) a 180 x 60 cm (severozápadná strana), pri základoch empory 180 x 70 cm (juhovýchodná strana) a 140 x 70 cm (severozápadná strana). Piliere boli od seba vzdialené 4,5 m. Na vonkajšej strane juhovýchodného múra sme vykopali základy troch oporných pilierov: na hraniciach svätyne a lode s rozmermi 200 x 100 cm, v strede lode s rozmermi 200 x 180 cm a pri chýbajúcich základoch zvyšky piliera. Základy svätyne i lode boli široké 1 m. V lodi sa našli kamenné architektonické články, úlomky bielej a červenej omietky, fragment zvona a preskúmalo sa 31 kostrových hrobov (č.1–13, 15–32).

Sakristia stála na severozápadnej strane lode, 1 m od hraníc svätyne a lode. Mala vnútorné rozmery 3,5 x 2,5 m, základové murivo bolo široké 70 cm. Kostolná predsieň mala vnútorné rozmery 4 x 3 m, tehlové základy boli široké 70 cm.

Pevnosť

Už v roku 1543 osmanskí Turci obsadili Ostrihom a na protiľahlom ľavom brehu Dunaja postavili predsunutú pevnosťku Parkan. V roku 1595 stratili Ostrihom, ale opäť ho dobyli v 1605. Táto udalosť prinútila kresťanov, aby okolo kostola sv. Michala v Maďarskom Svodíne vybudovali pevnosť – predsunutý hrad Nových Zámkov. Hrad mal tupý štvorcový

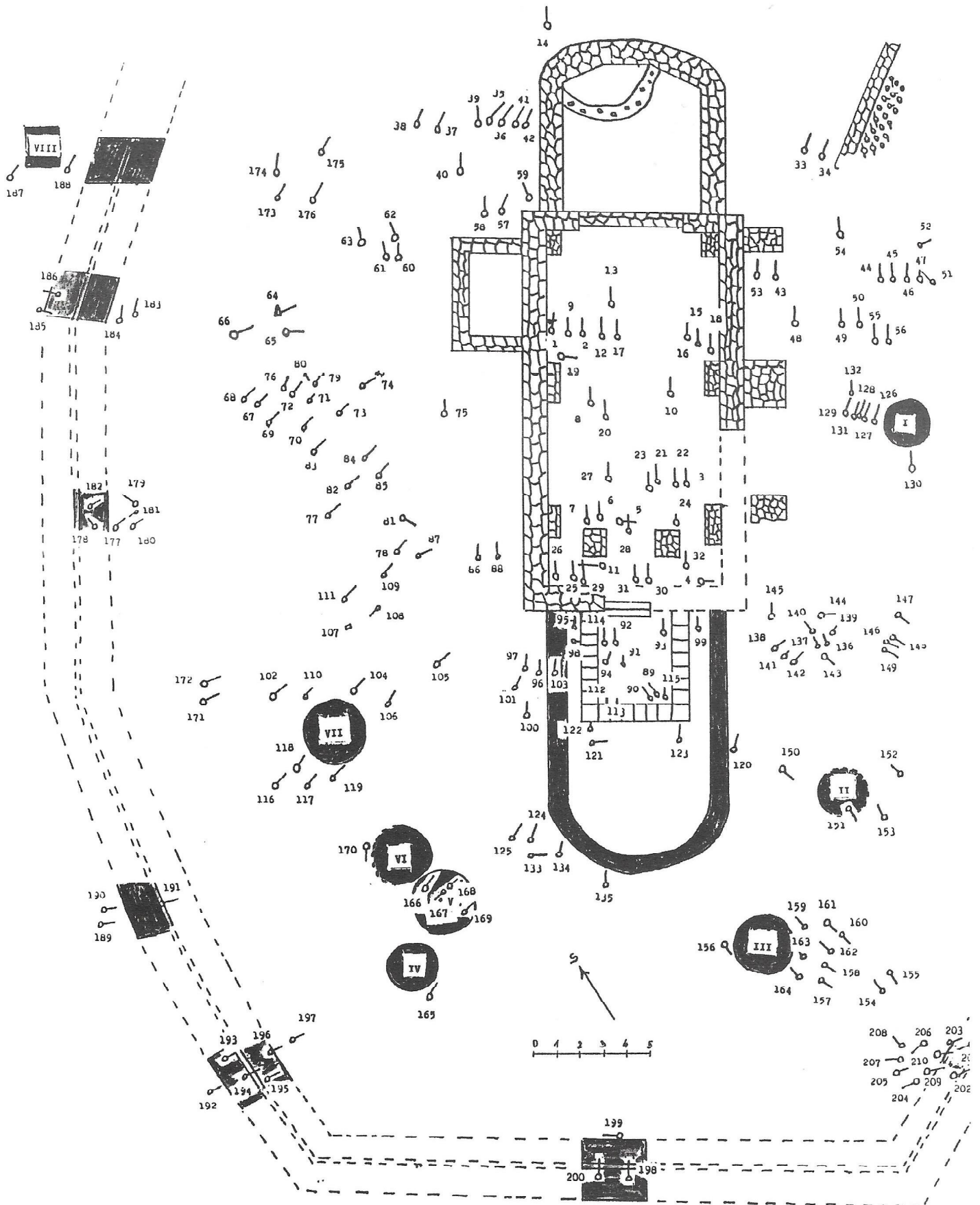
Obr. 3 Svodín. Odkryté základy kostolnej lode od juhozápadu

pôdorys a bol chránený priekopou medzi dvomi hradbami, a to radmi kolov vyplnenými zeminou. Archeologickým výskumom sme zistili túto priekopu severozápadne a juhozápadne od kostola. Zároveň archeologický výskum poukázal na to, že pred kostolom postavili delovú baštu v tvare podkovy. Podobnú baštu vybudovali aj na severovýchodnej strane lode, kde zbúrali stredoveký uzáver svätyne. Archeologicky sme mohli preskúmať len vnútorný hrad, vonkajšiu pevnosť nebolo možné skúmať kvôli zástavbe – domy, dvory, záhrady. Posádka hradu v roku 1607 tvorilo päťdesiat husárov, sto peších hajdukov a jeden delostrelec.

Blížiac sa turecké nebezpečenstvo signalizovala do hradu strážna veža, stojaca na vyvýšenine pri lese „Nalász“, južne od Svodína. Hrad po opakovaných tureckých útokoch bolo treba často opravovať. Význam pevnosti spočíval nielen v ochrane miestneho obyvateľstva proti tureckým nájazdom, ale aj v brzdení tureckého náporu na Nové Zámky (Gábris 1995, 20 – 23). Svodínsky hrad bol zničený v roku 1663 pri mohutnej tureckej výprave, ktorej padli za obeť aj Nové Zámky. Archeologickým svedectvom bojov o hrad sú nielen zvyšky dvoch spomenutých bášť a priekopa vnútorného hradu, ale aj stopy požiaru za svätyňou kostola, poškodené turecké železné delové gule, kresťanské bojové sekerky, kopije a hlinené nepoužitú bomby z tohoto obdobia.

Bašta

Pred zaniknutým kostolom sme zachytili základovú ryhu bašty s polkruhovým juhozápadným uzáverom a s maximálnymi rozmermi 11 x 7,5 m. Základová ryha bola široká 70–80 cm. Celý interiér bašty sme nemohli preskúmať, pretože sa tu nachádzala socha anjela.

Hroby A 1 - A 5, B 1, B 2 na lúce

Obr. 4 Svodín. Základy kostola so základovou rýhou bašty, zvyšky ossária, hroby č. 1-210, zásobnicové jamy hradu (I-VIII) a hradná priekopa

Ossárium

Juhovýchodne od svätyne sa výskumom zistili základy severného múra ossária s orientáciou na severovýchod-východ. Základy boli široké 60 cm a zachovali sa v dĺžke 6 m. V objekte ležali úlomky bielej, červenej a tmavomodrej omietky. Pod ľudskými lebkami a kosťami boli dve okrúhle kolové jamy so zvyškami kolov s priemerom 45 cm, hlboké 80 cm a vzdialené od seba 1 m.

Hroby

Pri archeologickom výskume sme odkryli 218 kostrových hrobov, z toho 32 detských hrobov. V hrobe č. 1 ležala žena s dieťaťom v náručí. V 17 hroboch chýbala lebka, v hrobe č. 64 na mieste chýbajúcej lebky stál zahrotený kameň vysoký 42 cm.

Najviac kostier – 74 bolo orientovaných na severovýchod, 49 na východ, 22 na severovýchod-východ, 13 na juhovýchod-východ, 13 na juhovýchod, 9 na severo-severovýchod, 9 na severo-severozápad, 7 na juh, 5 na juh-juhovýchod, 4 na sever, 4 na západ, 3 na severozápad, 2 na severozápad-západ, 2 na juh-juhozápad a 1 na juhozápad-západ.

Mince pochádzajú zo 7 hrobov: z hrobu č. 32 nemecká minca pasovského biskupstva z 15. storočia, z hrobov č. 130 a 142 uhorské mince kráľa Žigmunda (1387 – 1437), z hrobu č. 66 tri uhorské mince Ferdinanda I. (1526 – 1564) – jedna minca sa našla v skrížených rukách, na dvoch minciach ležala kostra, z hrobu č. 125 pochádza minca uhorského kráľa Rudolfa (1576 – 1608), zo zásypu hrobu č. 102 uhorská minca kráľa Ferdinanda II. (1619 – 1637) a z hrobu č. 162 falzum (?) toho istého panovníka.

Hrob č. 84 obsahoval dva medailóny a krížik. Medailón sa našiel aj v ďalších 13 hroboch (č. 85, 116, 119, 150, 159, 162, 187, 188, 203, 205, A 3, A 4, B 1) a krížik bol v ďalších 7 hroboch (č. 70, 118, 149, 155, 163, 191, A 2).

V hrobe č. 19 (v lodi, s orientáciou na juhovýchod) na rakve prikrytej textilom ležala strieborná plechová ozdoba s retiazkou ukončenou trojuholníkovým štítkom. V hrobe č. 11 (v lodi, s orientáciou na severozápad) sa našla nádobka so žltou polevou na vnútornej strane. Strieborné ihlice do vlasov, zdobené na hlavici červenými kameňmi pochádzajú z lode (hroby č. 23 a č. 31), plochá ihlica sa našla v hrobe č. 99. Gombíky v tvare guľky s uškom obsahoval hrob č. 34. Inventár hrobu č. 74 tvoril pár ostrôh s podkovičkami. K inventáru hrobu č. 66 patrí aj strieborný a bronzový prsteň.

Objekty

Okolo zaniknutého kostola sa preskúmalo deväť objektov – zásobnicových jám v opevnenom areáli.

Jama I,

hlboká 370 cm, sa nachádzala juhovýchodne od lode, ústie malo priemer 200 cm, na severozápadnej strane 150 cm pod ústím bol výklenok široký 150 cm. Jama obsahovala uhorskú mincu Ferdinanda III. (1637 – 1657), keramiku, sklo, medené závažie a mäsiarsku sekeru.

Jamy II a III,

hlboké 230 a 200 cm sa nachádzali južne od lode. Juhovýchodnú stranu jamy I zničil sekundárny zásah, na severozápadnej strane 90 cm pod ústím sme zachytili výklenok široký 150 cm. Ústie jamy II malo priemer 230 cm.

Jamy IV –VII sa nachádzali západne od lode.

V jame IV,

hlbokej 180 cm (priemer ústia 200 cm) sa našla uhorská minca Mateja II. (1608 – 1619), modré sklenené korálky a nožnice.

Z jamy V,

hlbokej 260 cm (priemer ústia 280 cm) pochádzajú uhorské mince Ferdinanda II. (1619 – 1637), kľúč a kliešte asi na výrobu guľiek do pušky.

Inventár jamy VI,

hlbokej len 33 cm (priemer ústia 240 cm) tvorila rímska minca Philippa (244 – 248) a kvietky – červené kamene z čelenky.

V jame VII,

hlbokej 250 cm (priemer ústia 250 cm) bola uhorská minca Ferdinanda II. (1619 – 1637), keramika, ostroha a fragment kamenného rotačného brúsneho kameňa.

Inventár jamy VIII,

nachádzajúcej sa severozápadne od lode, na vonkajšej strane hradnej priekopy, jedinej hranatej jamy, hlbokej 280 cm, s priemerom ústia 170 x 140 cm, pozostával z keramiky, skla a veľkej lyžice.

V jame IX,

hlbokej 170 cm (priemer ústia 170 cm), na vonkajšej strane hradnej priekopy – pri južnom nároží kostolnej ohrady, ležal nôž s kosteným obloženíím rukoväte a malý fragment sekery.

Uvedené objekty považujeme za zásobnicové jamy.

Hradná priekopa

Jednotlivé úseky hradnej priekopy sme zachytili na malej lúke, severozápadne od kostola, v západnej časti kostolnej ohrady, v bočnej uličke pred kostolom a v južnom kúte kostolnej ohrady. Priekopa bola zničená bočnými uličkami na juhovýchodnej a severovýchodnej strane kostola. Priekopa dosahovala hĺbku 3 m, ústie bolo široké 3 m, dno malo šírku 20 cm a steny zošíkmené.

Nálezy

Pri archeologickom výskume zaniknutej kostolnej pevnosti vo Svodíne sme získali nasledujúce pamiatky, ktoré sú uložené v zbierkovom fonde SNM-Archeologického múzea.

Mince

Výskumom sme získali nasledujúce mince:

R í m

Marcus Aurélius ako césar, 139 – 161, as (AH 71736), v južnom kúte kostolnej lode (obr. 5: 1)

R í m – Moesia

Philippus I. (244 – 248), sestercius (AH 72516), v plytkej okrúhlejšej jame VI., západne od kostola (obr. 5: 2)

U h o r s k o

Ludovít I. (1342 – 1382), dcnár (AH 72030), juhovýchodne od hraníc svätyne a lode (obr. 5: 3)

Žigmund (1387 – 1437), parvus (AH 71751), v polkruhovom útvare pod svätyňou (obr. 5: 4),

Žigmund (1387 – 1437), parvus (AH 71743), v lodi kostola

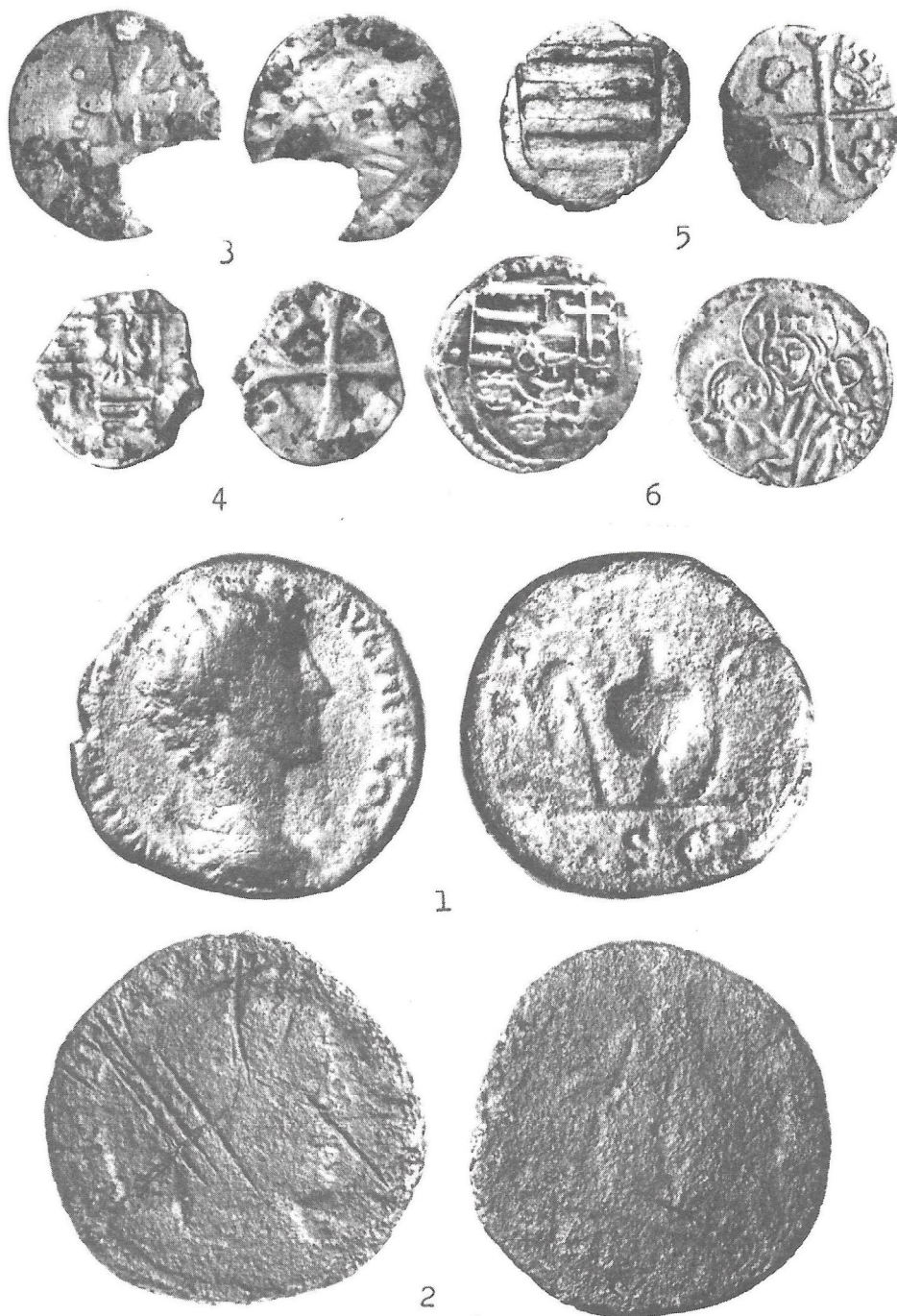
Žigmund (1387 – 1437), parvus (AH 72400), z kolovej jamy v ossáriu,

Žigmund (1387 – 1437), parvus (AH 72416), hrob č.130

Žigmund (1387 – 1437), parvus (AH 72506), hrob č.142

Žigmund (1387 – 1437), parvus (AH 72588), južný kút kostolnej ohrady

Žigmund (1387 – 1437), parvus (AH 72585), západný kút kostolnej ohrady

Obr. 5 Svodín. Mince. Rím : 1 – Marcus Aurélius, cézar (139 – 161); 2 – Philippus I. (244 – 248), Uhorsko: 3 – Eudovít I. (1342 – 1382); 4 – Žigmund (1387 – 1437); 5 – Ján Hunyadi (1446 – 1453); 6 – Matej Korvín (1458 – 1480)

Ján Hunyadi (1446 – 1453), obolus (AH 71575), sakristia (obr. 5: 5)
 Ján Hunyadi (1446 – 1453), obolus (AH 71576), sakristia
 Ladislav V. (1453 – 1457), denár (AH 72399), ossárium
 Matej Korvín (1458 – 1490), denár (AH 71739), loď
 Matej Korvín (1458 – 1490), obolus (AH 71745), loď (obr. 5: 6)
 Matej Korvín (1458 – 1490), obolus (AH 71746), loď
 Matej Korvín (1458 – 1490), obolus (AH 72029), juhovýchodne od lode,
 Ľudovít II. (1516 – 1526), obolus (AH 71574), loď
 Ferdinand I. (1526 – 1564), obolus (AH 72031), hrob č. 66 – v ruke
 Ferdinand I. (1526 – 1564), 1528, denár, (AH 72032), hrob č. 66 – pod kostrou
 Ferdinand I. (1526 – 1564), denár, (AH 72033), hrob č. 66 – pod kostrou
 Ferdinand I. (1526 – 1564), 1528, denár, (AH 72522), južne od lode
 Ferdinand I. (1526 – 1564), 1552, denár, (AH 71740), loď
 Ferdinand I. (1526 – 1564), 1555, denár, (AH 71749), loď
 Ferdinand I. (1526 – 1564), denár, (AH 71747), loď
 Ferdinand I. (1526 – 1564), denár, (AH 71753), severo-severovýchodne od svätyne
 Maximilián (1564 – 1576), 1572, denár, (AH 71571), loď
 Maximilián (1564 – 1576), denár-falzum, (AH 72402), severne od svätyne
 Maximilián (1564 – 1576), denár-falzum, (AH 72517), južne od lode
 Rudolf (1576 – 1608), 1584, denár, (AH 71572), loď
 Rudolf (1576 – 1608), 1584, denár, (AH 71573), loď
 Rudolf (1576 – 1608), 1592, denár, (AH 72415), hrob č. 125
 Rudolf (1576 – 1608), denár, (AH 72520), južne od lode
 Matej II. (1608 – 1619), denár, (AH 72509), jama IV
 Matej II. (1608 – 1619), 1620 – posmrtný denár, (AH 72527), severozápadne od lode
 Ferdinand II. (1619 – 1637), 1623, denár, (AH 72510), jama V
 Ferdinand II. (1619 – 1637), 1625, denár, (AH 72526), západne od lode
 Ferdinand II. (1619 – 1637), 1627, denár, (AH 72581), bočná cesta pred 3 krížmi
 Ferdinand II. (1619 – 1637), 1630, denár, (AH 72403), severne od svätyne
 Ferdinand II. (1619 – 1637), 1630, denár, (AH 72404), severne od svätyne
 Ferdinand II. (1619 – 1637), 1632, denár, (AH 72580), západný kút kostolnej ohrady
 Ferdinand II. (1619 – 1637), 1634, denár, (AH 72413), pred kostolnou predsieňou
 Ferdinand II. (1619 – 1637), 1636, denár, (AH 72407), v lebke, v jame VII
 Ferdinand II. (1619 – 1637), 1637, denár, (AH 72405), hrob č. 102, zásyp nad dolnou časťou nôh
 Ferdinand II. (1619 – 1637), denár, (AH 71752), polkruhový útvar pod svätyňou
 Ferdinand II. (1619 – 1637), denár, (AH 72511), jama V
 Ferdinand II. (1619 – 1637), denár-falzum ? (AH 72507), hrob č. 162
 Ferdinand III. (1637 – 1657), 1639, denár, (AH 72418), jama I
 Ferdinand III. (1637 – 1657), 1642, denár, (AH 72582), západný kút ohrady
 Ferdinand III. (1637 – 1657), denár, (AH 72583), južný kút ohrady
 Leopold I. (1657 – 1705), 1696, (AH 71738), loď
 Leopold I. (1657 – 1705), 1696, (AH 71735), loď
 Leopold I. (1657 – 1705), 1698, poltura, (AH 72410), juhovýchodne od bašty
 Leopold I. (1657 – 1705), 1703, poltura, (AH 72411), juhovýchodne od bašty
 František Rákoczi II. (1703 – 1711), 1705, poltura, (AH 72524), južne od lode
 František Rákoczi II. (1703 – 1711), 1705, poltura, (AH 72523), južne od lode
 František Rákoczi II. (1703 – 1711), 1706, poltura, (AH 71742), loď
 František Rákoczi II. (1703 – 1711), 1706, poltura, (AH 72406), nad hrobom č. 119
 František Rákoczi II. (1703 – 1711), 1707, poltura, (AH 71737), loď
 Mária Terézia (1740 – 1780), 1761, (AH 72586), bočná cesta – pred 3 krížmi
 Mária Terézia (1740 – 1780), 1780, grajciar, (AH 72518), južne od lode

12 bližšie neurčitelných mincí

Obr. 6 Svodín. Medailóny: 1 – Pieta; 2 – Muž bolesti; 3 – Ukřižovaný

Č e ch y

Vladislav (1471 – 1516), jednostranná razba, (AH 71748), v lodi

Eudovít (1516 – 1526), jednostranná razba, (AH 71744), v lodi

Ferdinand I. (1526 – 1564), jednostranná razba, (AH 72587), v západnom kúte kostolnej ohrady

N e m e c k o

Biskupstvo Pasov, 15. storočie, fenig, jednostranná razba, (AH 71750), v lodi

Biskupstvo Pasov, 15. storočie, fenig, jednostranná razba, (AH 71734), v hrobe č. 32

R a k ú s k o

Arcibiskupstvo Salzburg, 15. storočie, fenig, jednostranná razba, (AH 71741), v lodi

Viedeň, 14. storočie ? (AH 72414), fenig, západná strana bašty. Fenig, (AH 72521), južne od lode

R a k ú s k o – Tyrolsko

Ferdinand Karol, 1639, trojgrajciar, (AH 72412), juhovýchodná strana bašty

S l i e z s k o – Vratislav

Karol VI. (1711 – 1740), 1712, trojgrajciar, okraj je prevrtný (AH 72589) v západnom kúte kostolnej ohrady

Z uvedených nálezov mincí je najstaršou mincou rímska minca cézara Marca Aurélie (139 – 161), najstaršou uhorskou mincou denár Ľudovíta I. (1342 – 1382), najmladšou mincou grajciar Márie Terézie (1740 – 1780) z roku 1780. Najviac mincí pochádza z čias Ferdinanda II. (1619 – 1637) – 12 kusov a Ferdinanda I. (1526 – 1564) – 8 mincí a Žigmunda (1387 – 1437) – 7 mincí. Všetky stredoveké mince (s výnimkou jednej mince Žigmunda) sa našli v kostole a juhovýchodne od kostola.

Mince určil Mgr. Anton Fiala z Mestského múzea v Bratislave.

Medailóny a krížiky

Zo západného kúta lode pochádza medailón s postavou svätca a nápisom BENEDICTUS na líci a s krížom a písmenami na rube (rozmery 27 x 22 mm, AH 71756). Inventár hrobu č. 84 tvorili spolu s krížikom dva medailóny: na líci prvého vidieť Ukrižovaného, na rube Madonu (rozmery 16 x 18 mm, AH 72421, obr. 6: 3), na líci druhého je Muž bolesti, na rube Madona (rozmery 35 x 25 mm, AH 72422, obr. 6: 2). Hrob č. 85 obsahoval medailón s vyobrazením Madony (Ø 25 mm, AH 72423). V hrobe č. 116 sa našiel medailón: na jednej strane Madona stojí na chráme vedľa nápisu SACRA CAPELLA, na druhej strane je muž s mečom v ľavej ruke – vedľa Madony (rozmery 38 x 25 mm, AH 72424, obr. 8: 1). V hrobe č. 119 ležal medailón s Madonou (rozmery 26 x 20 mm, AH 72428). V hrobe č. 150 bol medailón s Pietou pod krížom na jednej strane a s P. Máriou na druhej strane (rozmery 23 x 14 mm, AH 72464, obr. 6: 1). Inventár hrobu č. 162 pozostával z medailónu s postavou svätca a s nápisom BENED., na jednej strane a s krížom a písmenami na druhej strane, sedemhranný medailón má rozmery 25 x 19 mm (AH 72469). Z hrobu č. 187 sa vyzdvihol medailón s nápisom REX HUNGARIAE, s postavou kráľa a atribútmi: so sekerou v pravej ruke a ríšskym jablkom v ľavej ruke (rozmery 32 x 27 mm, AH 72591, obr. 7: 1). Zaujímavý je medailón z hrobu č. 203 s jazdcom-drakobijcom na jednej strane a s peším drakobijcom s krídlami, dvojramenným krížom v pravej ruke a oválnym štítom v ľavej ruke (rozmery: 35 x 30 mm, AH 72593, obr. 8: 2) na druhej strane. Do inventára hrobu č. 205 patril medailón s Madonou, sedemhranný (rozmery 30 x 20 mm, AH 72594). Ďalším medailónom sv. Benedikta je medailón z hrobu A/3 (rozmery 32 x 20 mm, AH 72465). Pozoruhodné sú aj medai-

1

2

Obr. 7 Svodín. Medailóny: 1 – sv. Ladislav; 2 – svátec s Ježiškom a svátec s krížom

1

2

Obr. 8 Svodín. Medailóny: 1 – Madona na chráme; 2 – Sv. Juraj a Sv. Michal

lóny z hrobu A/4 a B/1: na jednej strane je svätec s kvetom v ruke a nápis SOC IESU, na druhej strane svätec s krížom v ruke a nápis ALOYS (rozmery 37 x 27 mm, AH 72466); na jednej strane je svätec s krížom v rukách a nápis ALOYS GONZAG, na druhej strane svätec s dieťaťom na rukách (rozmery 33 x 23 mm, AH 72467, obr. 7: 2). Skupinu medailónov sv. Benedikta uzatvára sedemhranný medailón (rozmery 30 x 22 mm, AH 72463), nájdený južne od kostolnej lode.

Zo sakristie pochádza krížik (rozmery 60 x 35 mm, AH 71577, obr. 9: 10). V hrobe č. 70 sa našiel krížik s korpusom na lícnej strane a s priehlbňou s drevom na rube (rozmery 40 x 20 mm, AH 72419, obr. 9: 9). Hrob č. 84 obsahoval spolu s dvomi medailónmi aj krížik s Ukrižovaným na lícnej stranej a s P. Máriou na rube (rozmery 33 x 17 mm, AH 72420, obr. 9: 6). V hrobe č. 118 bol krížik s Ukrižovaným na líci a s P. Máriou a nápisom MARIA MATER na rube (rozmery 45 x 25 mm, AH 72427, obr. 9: 8). V hrobe č. 149 ležal krížik s písmenami (rozmery 35 x 27 mm, AH 72470, obr. 9: 5).

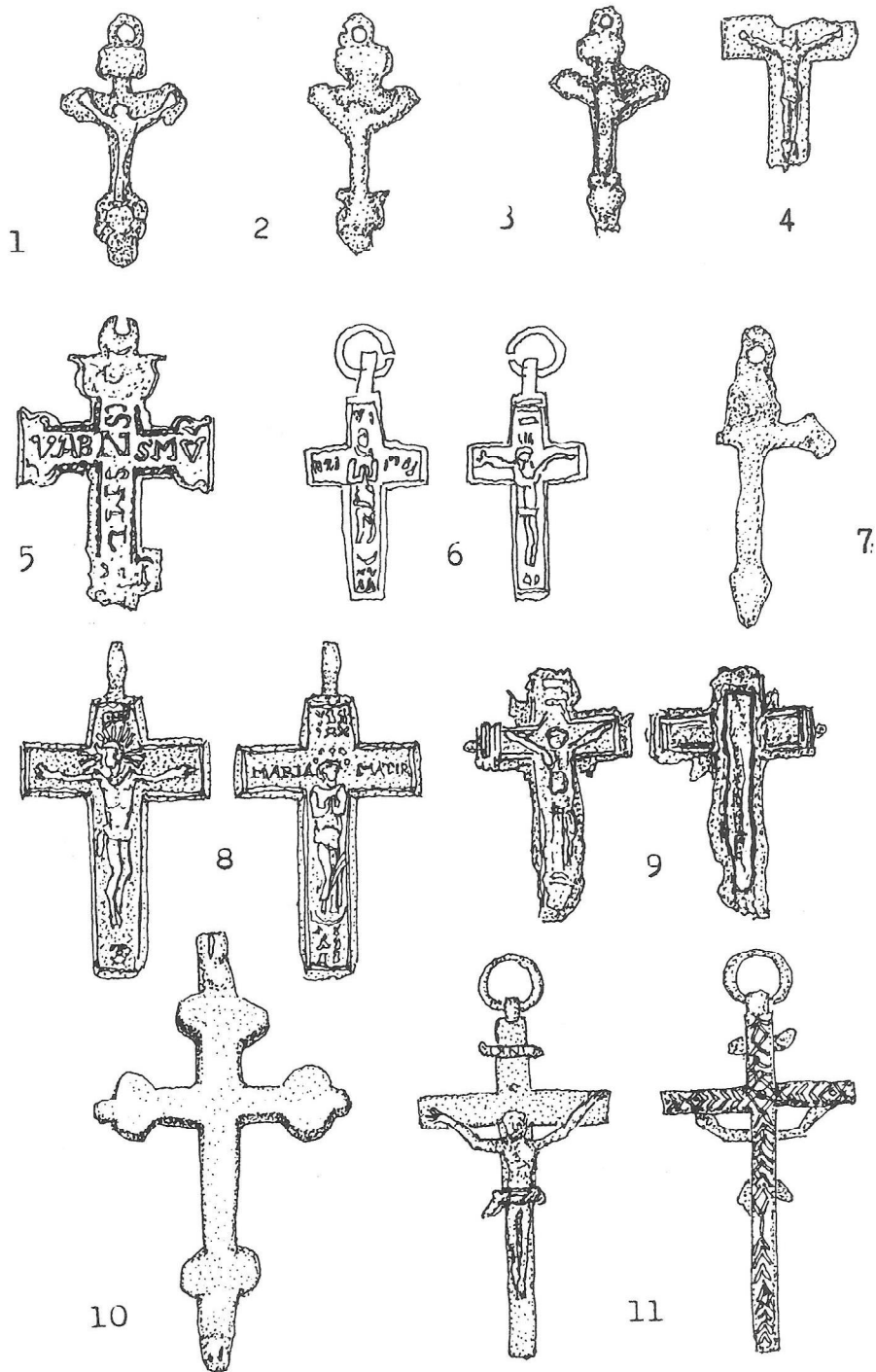
Inventár hrobu č. 155 tvoril krížik s korpusom (rozmery 35 x 17 mm, AH 72473, obr. 9: 1). Do inventára hrobu č. 163 patrilo krížik s jedným odlomeným vodorovným ramenom (výška 40 mm, AH 72475, obr. 9: 7). Inventár hrobu č. 191 pozostával z krížika s korpusom (rozmery 33 x 15 mm, AH 72596, obr. 9: 2). V hrobe A/2 sa odkryl krížik s korpusom (rozmery 30 x 15 mm, AH 72471, obr. 9: 3). Južne od lode sme pri výskume našli krížik s plastickým korpusom a s tabuľkou s nápisom INRI (čitateľný sprava doľava, 48 x 26 mm, AH 72472, obr. 9: 11). Z priestoru západne od lode pochádza krížik s korpusom a s odlomeným horným ramenom (AH 72474, dĺžka vodorovného ramena 18 mm, obr. 9: 4). Medailóny a krížiky datujeme do obdobia 17. – 18. storočia (Chudzińska 1998, s. 48).

Šperky

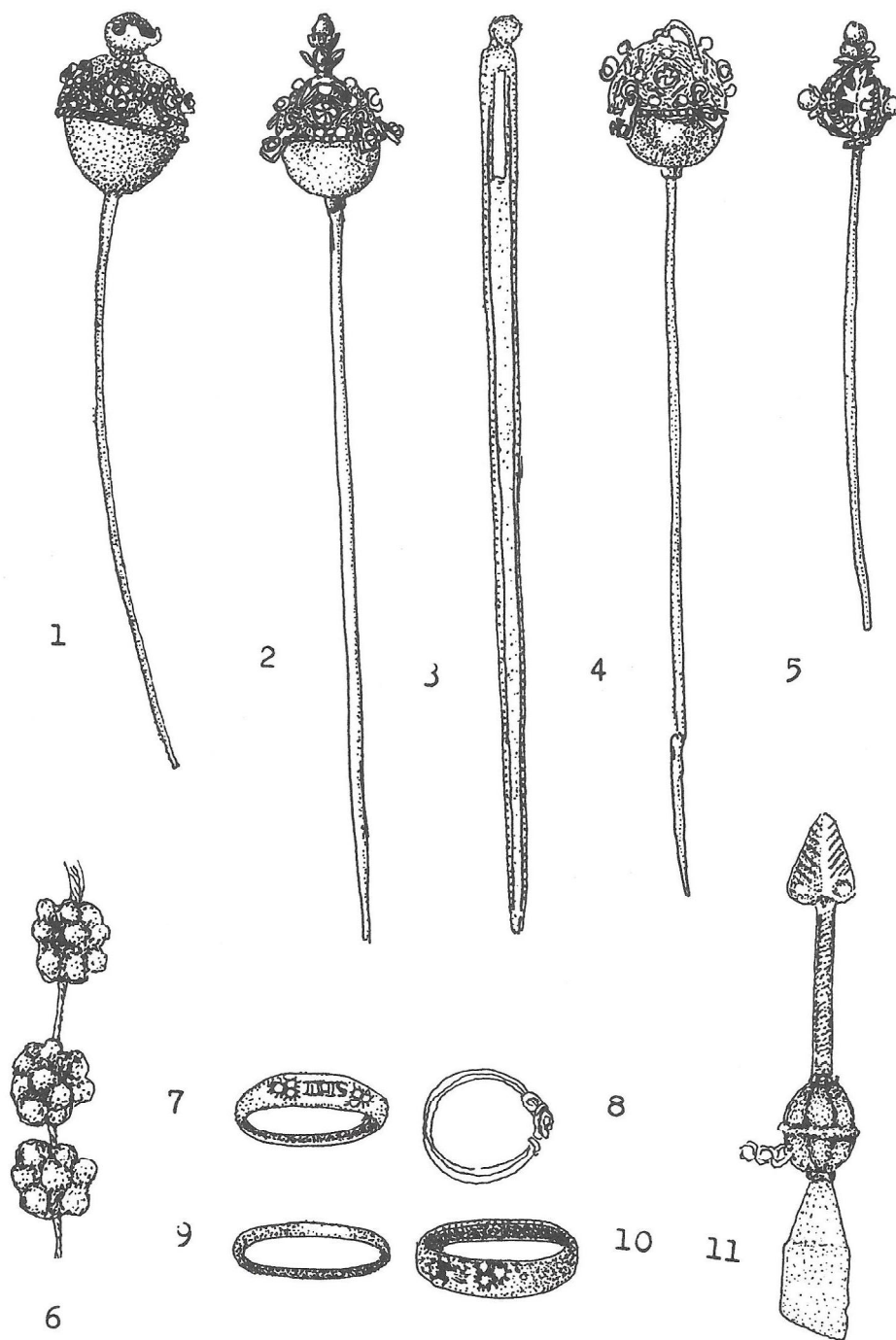
Pri archeologickom výskume sme získali aj niekoľko šperkov. Z hrobu č. 23 pochádza strieborná ihlica do vlasov, na hlavici zdobená dvomi granátmi (dĺžka 8,5 cm, AH 71762, obr. 10: 5). V hrobe č. 31 bola strieborná ihlica so štyrmi granátmi na hlavičke a štyrmi prívieskami ozdobenými granátom (dĺžka: 12,5 cm, AH 71763, obr. 10: 2). V lodi sa našla strieborná ihlica so štyrmi granátmi na hlavičke a dvomi granátmi na prívieskoch (dĺžka 12 cm, AH 71764, obr. 10: 4). Ihlica so zeleným kameňom na vrchole hlavičky a tromi granátmi na tele hlavičky sme vykopali pod základmi kostolnej predsiene (dĺžka 10 cm, AH 72442, obr. 10: 1). Plochú ihlicu, dlhú 12,5 cm (AH 72430, obr. 10: 3) obsahoval hrob č. 99. Na lebke v ossárii ležali zvyšky čelenky s plechovými päťlístkami (priemer 15 mm, AH 72036, obr. 11: 5). V hrobe č. 99 sa našli aj štyri granátové očká (priemer 1 cm, AH 72431, obr. 11: 1) a štyri drobné okrúhle granátové očká (priemer 5 mm, AH 72432). Podobné dve očká pochádzajú z hrobu č. 125 (priemer 5 mm, AH 72436). V hrobe č. 129 boli zvyšky čelenky so štvorlaločnými okrúhlymi plieškami (priemer pliešku 1 cm, AH 72438, obr. 11: 6). Jama VI obsahovala päť granátových kvietkov a dve malé zelené sklenené očká (priemer 9 a 5 mm, AH 72478).

Z jamy IV pochádza dvadsaťtri modrých sklenených korálok v tvare maliny, s priemerom 10 x 9 mm (AH 72479, obr. 10: 6).

Pri hrobe č. 17 ležalo dvanásť strieborných gombíkov v tvare guľky, s priemerom 13 mm (AH 71772) a v hrobe č. 34 sa našli dva podobné a tri hranné gombíky s priemerom 13 a 8 mm (AH 72035, obr. 11: 2). Hrob č. 173 obsahoval kovový gombík v tvare guľky s priemerom 13 mm (AH 72598) a dvanásť čiernych sklenených gombíkov v tvare guľky s rovnakým priemerom (AH 72599).

Obr. 9 Svodín. Křížiky

Obr. 10 Svodín. 1-5 – strieborné ihlice do vlasov; 6 – modré sklenené korálky; 7-10 – prstene; 11 – strieborná plechová ozdoba ukončená trojuholníkovým štítkom

V lodi, pri sakristii, ležal prsteň s nápisom IHS medzi dvomi trojicami kvetov (rozмеры: priemer 2 cm, šírka 5 mm, AH 71578, obr. 10: 7). Za svätynou sa našiel prsteň spletený z drôťkov (priemer 17 mm, AH 71760, obr. 10: 8). Hrob č. 66 s mincami Ferdinanda I. (1526 – 1564) obsahoval strieborný prsteň (rozмеры: priemer 22 mm, šírka 2 mm, AH 72040, obr. 10: 9) a bronzový prsteň s dvomi trojicami kvietkov (rozмеры: priemer 22mm, šírka 5 mm, AH 72041, obr. 10: 10).

V lodi sme našli kovové kovanie opaska oválneho tvaru na povrchu so šesťramennou hviezdou (AH 71774, obr. 11: 4). Z ossária pochádza úlomok kosteného kovania v tvare štvorlístka (AH 72043, obr. 11: 3).

Do skupiny šperkov kladieme aj striebornú ozdobu s malou retiazkou, dlhou 9 cm (AH 71757, obr. 10: 11) ukončenou trojuholníkovým štítkom, ktorá sa nachádzala na textile, na rakve hrobu č. 19.

Zbrane

Hroty dvoch kopijí pochádzali z lode kostola: prvý s trňom, dlhý 27 cm (AH 71589, obr. 12: 3), druhý s tuľajkou a s jedným odlomeným ramenom, dlhý 25 cm (AH 71590, obr. 12: 4). Severozápadne od svätyně ležal hrot šípu do kuše, dlhý 8 cm (AH 72496, obr. 12: 5). Za svätynou sa našli dve sekery: poškodená (AH 71783, obr. 12: 1) a sekera dlhá 18 cm (AH 71784, obr. 12: 2), ako aj tri poškodené železné delové gule (AH 71782, AH 72452 a AH 72451, obr. 12: 6–8). Jama VIII obsahovala dve hlinené bomby: prvá je sivej farby, má dve ušká a je vysoká 12 cm (AH 72577), druhá je tehlovočervená, má tri ušká a je vysoká 14,5 cm (AH 72578, obr. 16: 8).

Ostrohy, zubadlo, podkovy

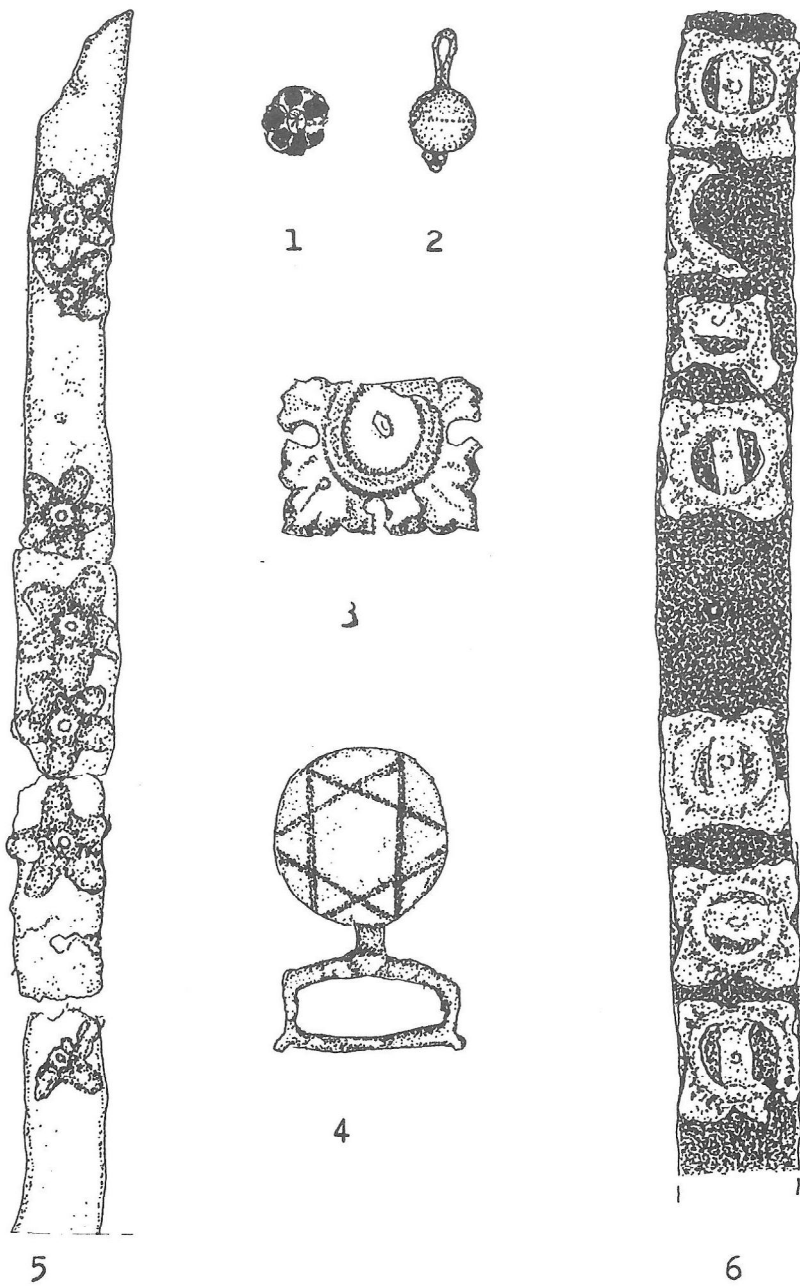
Pár ostrôh (AH 72447, AH 72448, obr. 13: 1–2) s rozpätím ramien 9 cm a s bodcom dlhým 2,5 cm, ležal v hrobe č. 74. Jama VII obsahovala aj ostrohu s rozpätím ramien 7 cm a s bodcom dlhým (vrátane kolieska) 3,5 cm (AH 72449, obr. 13: 3). Zubadlo s jedným chýbajúcim kruhom (AH 71584, rozмеры: \varnothing kruhu 7 cm, dĺžka ramena 10 cm, obr. 13: 4) sa našlo vo svätyni, podkovy pochádzajú zo svätyně a lode (AH 71585, AH 71586, AH 71587, AH 71588, obr. 13: 5–6).

Nástroje

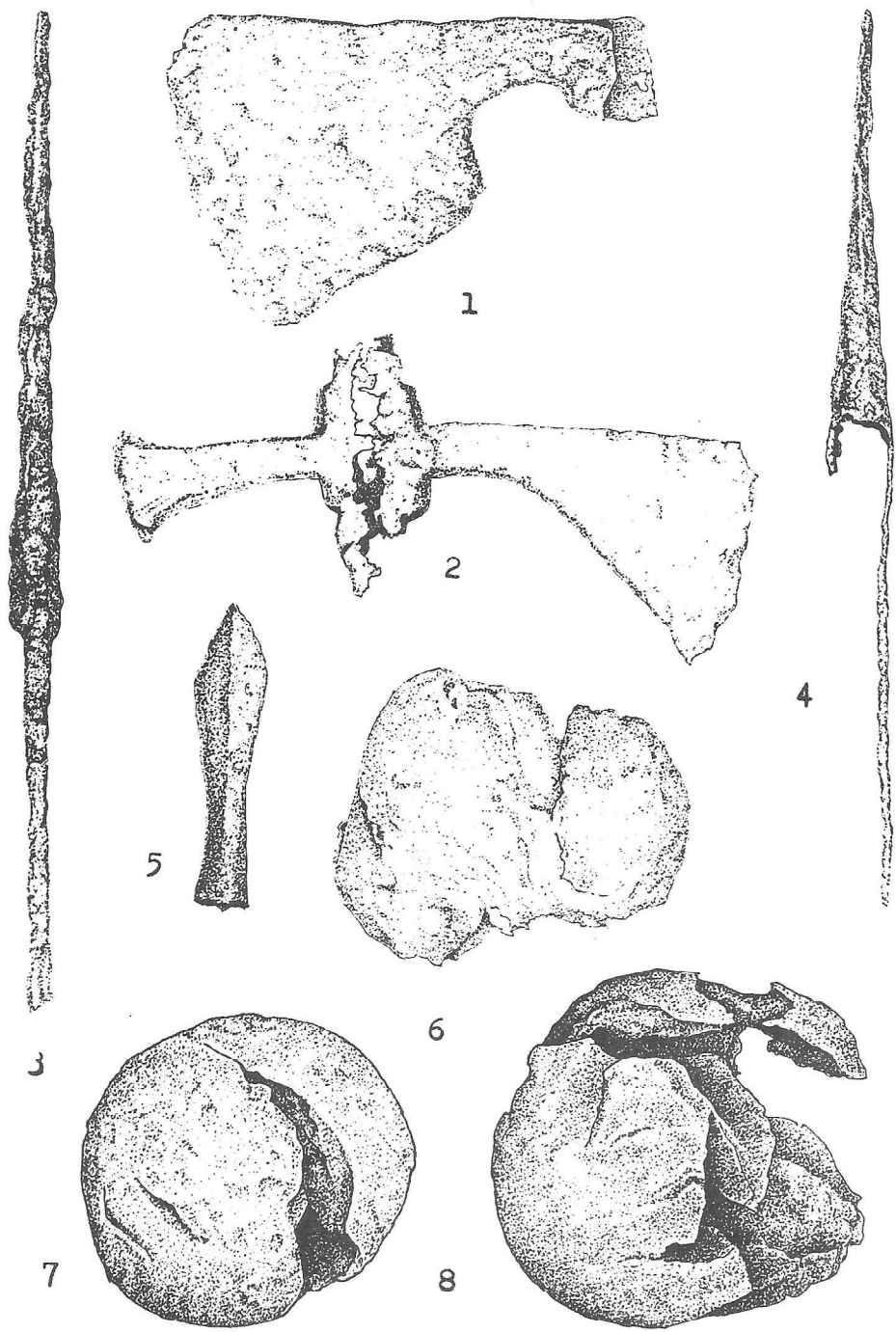
Severne od svätyně sa našiel kosák, dlhý 37 cm (AH 72453, obr. 14: 4) a kovanie rýľa o rozmeroch 17,5 x 13 cm (AH 72454, obr. 14: 6). Z jamy I pochádza mäsiarska sekera, dlhá 23 cm (AH 72494, obr. 14: 1), jama IV obsahovala nožnice dlhé 15 cm (AH 72491, obr. 14: 7) a v jame V boli kliešte na výrobu guliek do pušky (dĺžka 12,5 cm, AH 72492, obr. 14: 3). Západne od lode sme našli vrták-nebožiec, dlhý 15 cm (AH 72455, obr. 14: 5). Dlátko na výrobu drevených predmetov ležalo pri juhovýchodných hraniciach svätyně a lode (dĺžka 17 cm, AH 72045, obr. 15: 7).

Nože a lyžica

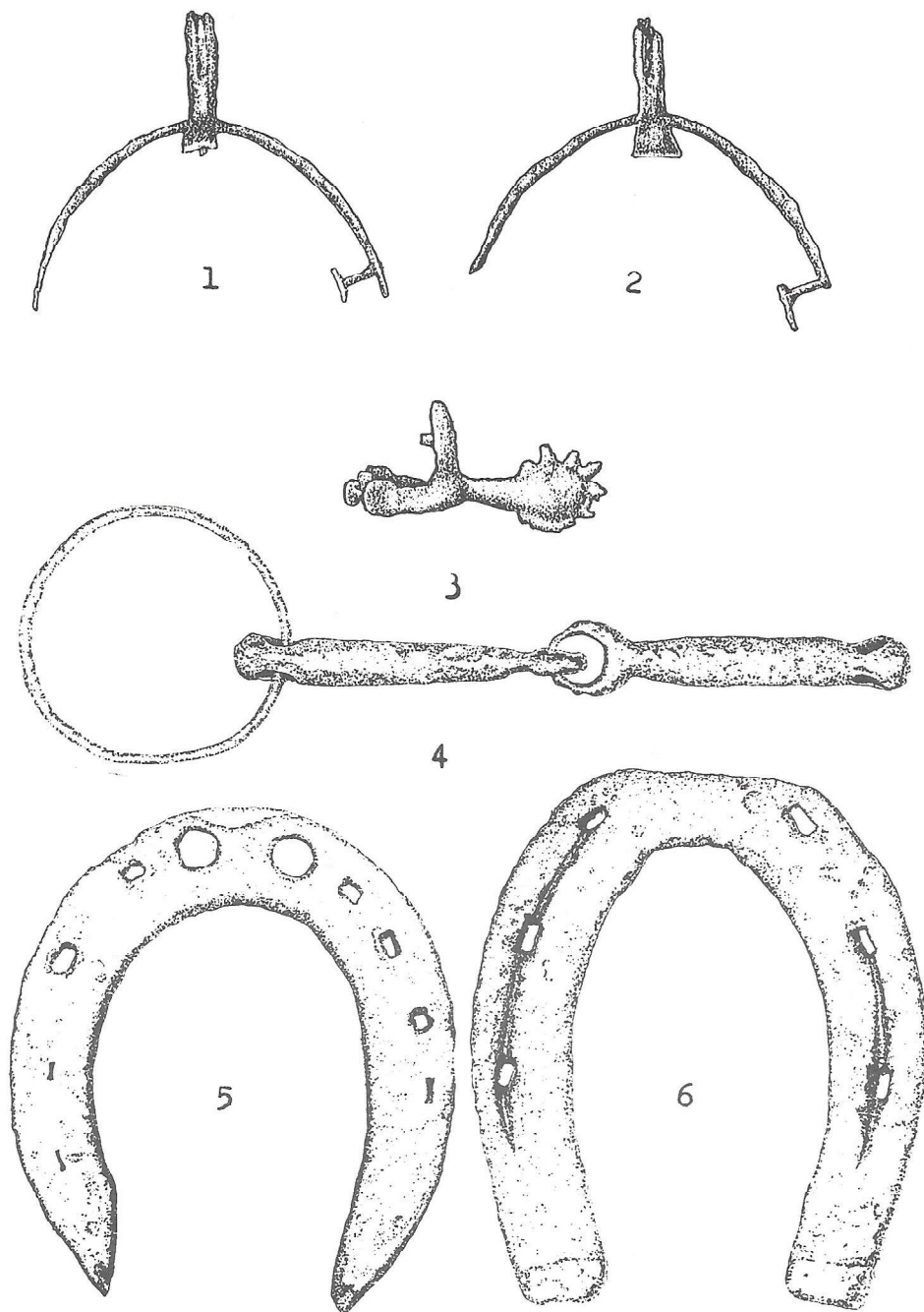
Z nožov treba upozorniť na nôž s perleťovým obložením rukoväte, nájdený v jame VIII (AH 72609, dĺžka 20 cm, obr. 15: 9). Z tej istej jamy pochádza veľká poškodená lyžica (dĺžka 35,5 cm, AH 72611, obr. 15: 5).

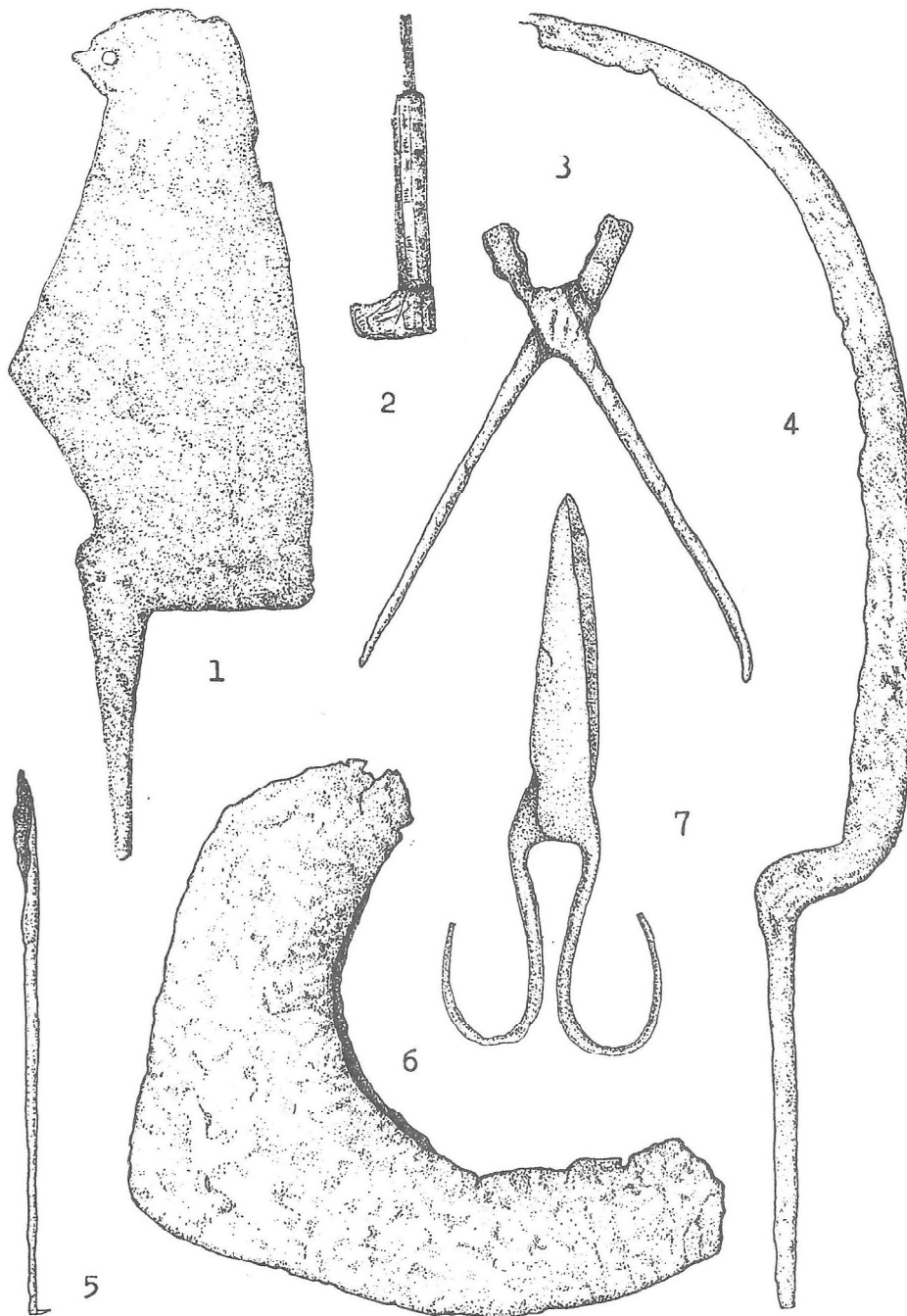
Obr. 11 Svodín. 1 – granátový kvietok z čelenky; 2 – gombík; 3 – kostené kovanie opaska; 4 – kovové kovanie opaska; 5–6 – čelenky

Obr. 12 Svođín. 1-2 – sekery; 3-4 – hroty kopiji; 5- hrot šipu do kuše; 6-8 – delové gule

Obr. 13 Svodín. 1-3 – ostrohy; 4 – zubadlo; 5-6 – podkovy

Obr. 14 Svodín. 1 – mäsiarska sekera; 2 – kostená rukoväť nástroja; 3 – kliešte na výrobu guľiek do pušky; 4 – kosák; 5 – viták; 6 – kovanie rýľa; 7 – nožnice

Kľúče a visacie zámky

Jama V obsahovala kľúč so štyrmi zástavkami (dĺžka 22,5 cm, AH 72489, obr. 15: 2) a pri priekope severozápadne od kostola sme našli kľúč s jednou zástavkou a odlomenou hlavičkou (dĺžka 11,5 cm, AH 72606, obr. 15: 1). Z priestoru severne od svätyne pochádza visacia zámka s obdĺžnikovým telom (rozmery 53 x 22 mm, AH 72505, obr. 15: 3) a pri priekope severozápadne od kostola ležala visacia zámka s trojuholníkovým telom (max. výška 8,5 cm, AH 72605, obr. 15: 4).

Úlomky zvonov

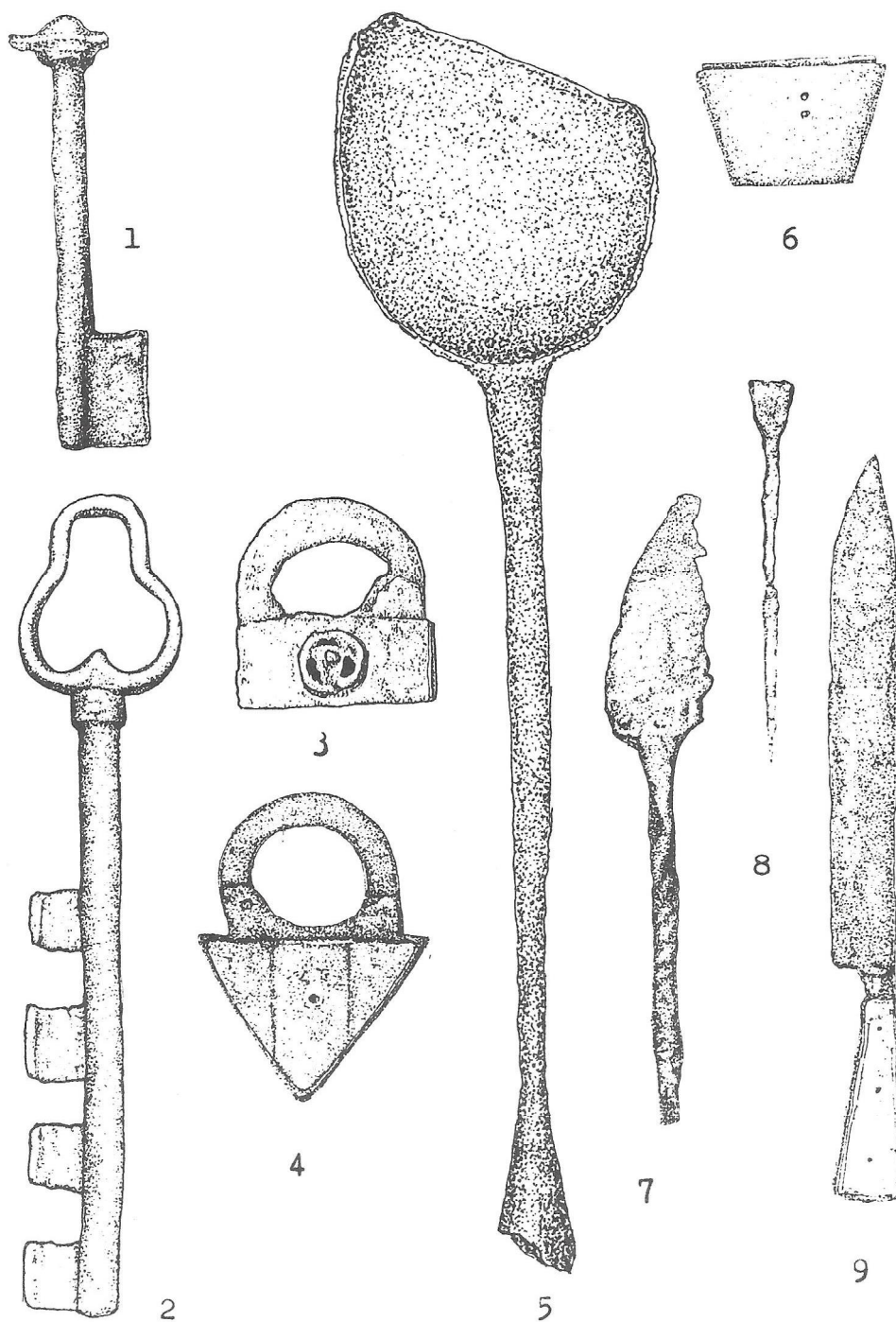
Z lode pochádza fragment z ústia zvona (rozmery 23 x 16 cm, AH 71581) a ďalší úlomok z ústia zvona s vodorovným radom falíí a so zvyškom nápisu ...BAN ...BAN (rozmery 21 x 17 cm, AH 72458) sa našiel severozápadne od lode.

Keramika

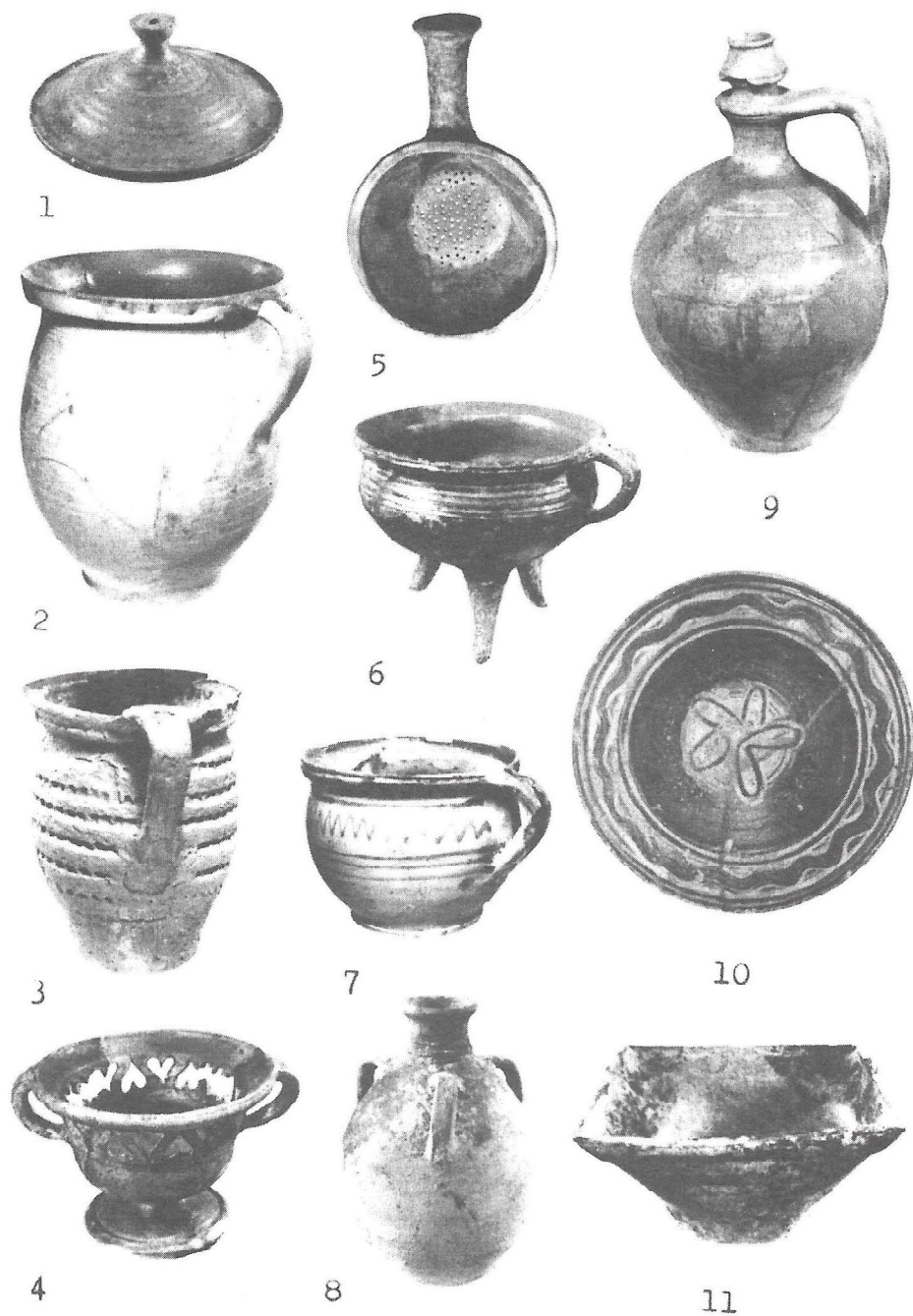
Zvoncovité pokrievky s gombíkovitým držadlom sa našli severne od svätyne, ďalej v jamách I., VII. a VIII (obr. 16: 1). Z tých istých polôh pochádzajú hrnce s uškom (obr. 16: 2) s vodorovnými žliabkami na tele a s polevou na vnútornej strane. Taniere (obr. 16: 10) sme získali z priestoru severne od svätyne, ďalej z jamy I a VII. Celý povrch niektorých tanierov pokrýva žltá alebo zelená poleva, steny mnohých tanierov sú s výzdobou hnedými vlnovkami a pásmi. Na okraji sa občas vyskytujú zelené presýpacie hodiny a červené mreže alebo červené presýpacie hodiny a zelené bodky okolo zelených krúžkov. Trojnožky s uškom a polevou na vnútornej strane (obr. 16: 6, AH 72529, AH 72530, Ø ústia 13 cm) obsahovala jama I a na lúke pred kostolom sme vykopali trojnožku s držadlom. Cedník (obr. 16: 5, AH 72559, Ø ústia 13,5 cm) patril k inventáru jamy VII. Treba sa zmieniť aj o dvoch nádobách nájdených v jame I: prvá nádoba, s uškom (obr. 16: 7, AH 72462, v. 7,5 cm, Ø ústia 10 cm) a so svetlou polevou, je ozdobená červenou vlnovkou a vodorovnými pásmi, druhá nádoba – dvojuchá miska na nôžke s prelamovanými srdiečkami a zelenou polevou (obr. 16: 4, AH 72528) má pricmer ústia 15,5 cm a je vysoká 12 cm. Pozoruhodný je svetlý pohár s uškom a kolkovaným ornamentom (výška 8,5 cm, obr. 16: 3, AH 72461), nájdený v základovej ryhe bašty. Ďalšiu skupinu keramiky tvorí krčah vysoký 31 cm (obr. 16: 9, AH 72565) pochádzajúci z priestoru severne od svätyne, ako aj dva džbány z lúky pred kostolom: hnedý s pretláčanou lištou pod okrajom, s odlomeným uškom, vysoký 33 cm (AH 72485) a čiernosivý, vysoký 19,5 cm (AH 72571). Celá miskovitá kachlica, vysoká 11 cm (obr. 16: 11, AH 72575) sa našla v jame VIII. Z tej istej jamy pochádza úlomok komorovej kachlice, s plastickým vyobrazením hlavy štítonosiča a so zelenou polevou (AH 72574).

Sklo

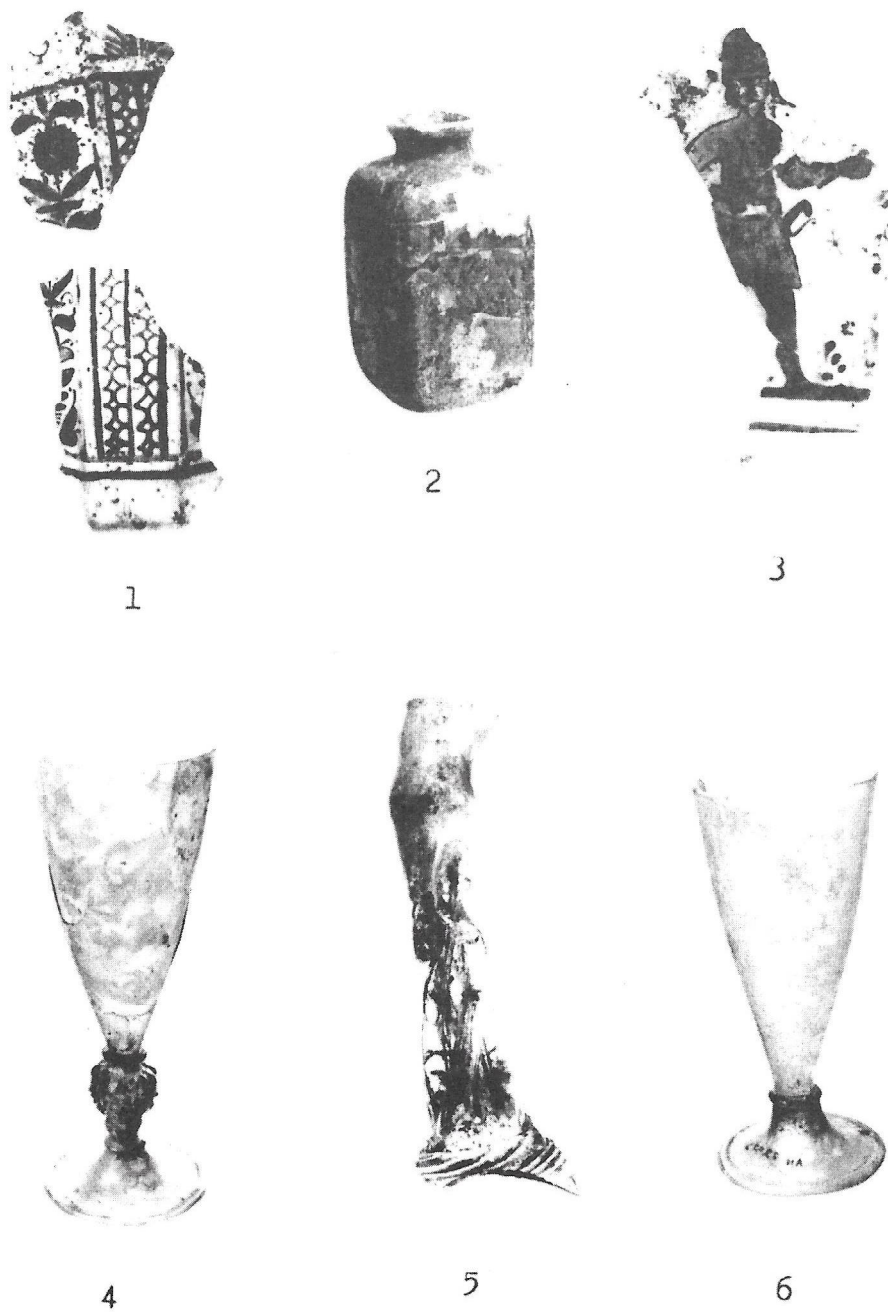
Za svätyňou sa našla malá sklenená fľaša (výška 46 mm, obr. 17: 2, AH 71780). V jame I ležal úlomok nádoby s vyobrazením bojovníka s vysokou čiapkou, modrým plášťom so žltými gombíkmi, bielym opaskom, šablou na ľavom boku a žltými čižmami (obr. 17: 3, AH 72487). V tej istej jame boli úlomky nádoby s rastlinným a geometrickým ornamentom (obr. 17: 1, AH 72488), ako aj hrdlo kutrolfu (obr. 17: 5). Z jamy VIII. pochádza pohár na nôžke, vysoký 15,5 cm (obr. 17: 6, AH 72579) a úlomky ďalšieho rekonštruovaného pohára (obr. 17: 4, AH 72626).

Obr. 15 Svodín. 1–2 – kľúče; 3–4 – visacie zámky; 5 – veľká lyžica; 6 – závažie; 7 – dlátko; 8 – stilus;
9 – nôž s perleťovou rukoväťou

Obr. 16 Svodín. Keramika: 1 – pokrievka; 2 – hrniec s uškom; 3 – pohár s kolkovaným ornamentom; 4 – misa s prelamovanými srdcami; 5 – cedník; 6 – trojnožka; 7 – nádobka s uškom a polevou; 8 – bomba s tromi uškami; 9 – krčah; 10 – tanier s polevou; 11 – miskovitá kachlica

Obr. 17 Svodín. Sklo: 1 – úlomky s kvetom a geometrickým ornamentom; 2 – drobná fľaša; 3 – úlomok s bojovníkom; 5 – hrdlo kutrolfu; 4, 6 – poháre

Záver

Na základe literatúry a archeologického výskumu sme dospeli k záveru, že vo Svodíne (vtedy Sceuden) v 13. storočí postavili kostol orientovaný na severovýchod. Zdá sa, že predchodcom tohto kostola sú zvyšky základov budovy odkryté juhovýchodne od svätyne, orientované na východ, s úlomkami omietky. Po postavení kostola s orientáciou na severovýchod sa bývalý kostol s orientáciou na východ stal ossáriom. V kostole a okolo kostola sa pochovávalo do začiatku 17. storočia, keď sa kostol stal súčasťou protitureckej pevnosti: zbúrali svätyňu, na jej mieste postavili baštu, ďalšiu baštu postavili pred kostolom. Okrem toho polohu opevnili priekopou a valom s palisádou. Získaná materiálna kultúra – keramika, sklo, zbrane a nástroje sú svedectvom života a bojov na hrade v rokoch 1604 – 1663. Po zničení hradu zbúrali baštu pred kostolom, severovýchodná bašta sa stala svätyňou s kryptou, priekopu zasypali a v kostole, ako aj okolo kostola pochovávali (hroby s medailónmi, krížikmi, elegantnými ihlicami do vlasov a čelenkami) do 18. storočia. Kostol bol farským kostolom obce Maďarský Svodín, a to od stredoveku do 18. storočia, keď na hraniciach Maďarského Svodína a Nemeckého Svodína postavili spoločný farský chrám P. Márie pre obidve obce. Od uvedeného obdobia kostol v Maďarskom Svodíne nazývali „Malým kostolom“ (Kis templom). Kostol sv. Michala bol zničený v roku 1945.

LITERATÚRA

BOROVŠZKY, S.: Magyarország vármegyéi és városai, Esztergom vármegye, s. d.

GÁBRIS, J. 1995: Szógyén. Svodín.

CHUDZIŇSKA, B. 1998: Dewocjonalia z nowozytnego cmentarzyska we wsi Maniowy na Podhalii. Kraków.

MENCL, V. 1937: Stredoveká architektúra na Slovensku. Praha-Prešov.

NĚMEJCOVÁ-PAVÚKOVÁ, V. 1998: Praveké dejiny Svodína. Szógyén őskori történelme. Svodín.

DIE UNTERGEGANGENE KIRCHENFESTUNG IN SVODÍN

ZOLTÁN DRENKO

Das Archäologische Museum des Slowakischen Nationalmuseums in Bratislava unternahm in den Jahren 1995–2000 eine Erforschung der untergegangenen Kirchenfestung in der Gemeinde Svodín-Ortsteil Maďarský Svodín (Bez. Nové Zámky). Initiator der Forschung war Ing. Dezider Nágel, der hiesige Bürgermeister. Der erste schriftliche Bericht über die Kirche stammt aus dem Jahre 1291, am Anfang des 17. Jh. wurde rund um die Kirche eine Festung zum Schutz gegen die Türken erbaut, die Kirche wurde im J. 1945 zerstört.

Die Forschung hat gezeigt, daß die St. Michaelskirche nach Nordosten orientiert und 25 m lang war. Das Heiligtum hatte die Innenausmaße von 6,5 x 6 m, das Schiff 15,5 x 7,5 m, die Sakristei 3,5 x 2,5 m und der Kirchenvorraum 4 x 3 m (Abb. 4). Im 17. Jh. hat man das

mittelalterliche Heiligtum herabgerissen und an dessen Stelle eine Bastei gebaut – nach dem Kriegsende wurde sie dann zum Heiligtum. Vor dem Schiff hat man die Fundamentrinne von der Bastei aus dem 17. Jahrhundert entdeckt, mit Maximalausmaßen von 11 x 7,5 m (Abb. 4).

Südöstlich vom Heiligtum wurden Fundamentreste eines Ossariums gefunden, nach Osten orientiert, mit Menschenschädeln und –knochen (Abb. 4). Es wurden 218 Skelettgräber untersucht (Abb. 4): 74 Gräber waren nach NO orientiert, 49 Gräber nach O, 22 Gräber nach NOO. Im Grab Nr. 11 (im Schiff, SO-NW) lag ein Tongefäß mit Innenglasur, auf dem Sarg im Grab Nr. 19 (im Schiff, NW-SO) befand sich eine silberne Blechzier mit Dreieckschild am Ende, im Grab Nr. 64 stand ein Stein anstelle vom fehlenden Schädel. Die anderen Gräber enthielten Münzen, Medaillons, Kreuzchen, Haarnadeln, Ringe und Knöpfe. Rund um die Kirche wurden neun Vorratsgruben der Innenburg erforscht (I–IX) und an der südlichen bis nordwestlichen Seite der Kirche erfaßte man den Graben der Innenburg mit einer Breite von 3 m, Tiefe von 3 m und schrägen Wänden (Abb. 4).

Im Laufe der Ausgrabungen wurde ein reiches Fundmaterial gewonnen. Der älteste Fund ist das Fragment einer neolithischen Steinaxt. Man hat zwei römische Münzen gefunden (Marcus Aurelius – cacsar: 139–161, Philippus I: 244–248), dann die ungarischen Münzen (Abb. 5; Ludwig I: 1342–1382, Siegmund: 1387–1437, János Hunyadi: 1446–1453, Ladislaus V: 1453–1457, Matthias Corvinus: 1458–1490, Ludwig II: 1516–1526, Ferdinand I: 1526–1564, Leopold I: 1657–1705, Maria Theresia: 1740–1780, Ferenc Rákoczi II: 1703–1711), tschechischen Münzen (Wladislaus: 1471–1516, Ludwig: 1516–1526 und Ferdinand I: 1526–1564), Münzen der deutschen Diözese Passau: das 15. Jahrhundert, eine Münze der österreichischen Erzdiözese Salzburg (das 15. Jh.) und eine Münze des Karl VI. von Schlesien (1711–1740). Eine spezielle Gruppe von Funden bilden die silbernen Haarnadeln verziert mit Granaten, Ringe, blaue Glasperlen und Silberknöpfe (Abb. 10).

Ausgegraben wurden: Tondeckel, Ösenhenkeltöpfe, Teller mit Glasur, eine Butte, Krüge, Becher, eine Schale, Tripoden und ein Siebgefäß. Unsere Aufmerksamkeit verdient ein kleines Ösenhenkelgefäß verziert mit Zahnrädchen sowie ein zweihenkeliges Fußgefäß mit grüner Glasur und durchbrochenen Herzen (Abb. 16). Es wurden auch Schüsselkacheln entdeckt (Abb. 16: 11) und ein Kachelfragment mit grüner Glasur und plastischer Kopfdarstellung eines Wappenträgers. Aus dem Fundort stammt eine kleine Glasflasche, ein Glasbecher und Fragmente von einem Glasgefäß mit Farbabbildung mit einem Säbel an der Seite (Abb. 17).

Ein Zeugnis über die Kämpfe bieten Kanonenkugeln, die Spitze eines Armbrustpfeiles, Lanzenspitzen, Äxte (Abb. 12) und Tonbomben mit 2 und 3 Ösen (Abb. 16: 8), die Anwesenheit einer Kavallerie bezeugen Sporen, ein Zaumzeug und Hufeisen (Abb. 13). In die Gruppe vom Werkzeug stellen wir die Sichel, den Spatenbeschlag, Bohrer und Beitel, das Schlachtabteil, die Schere, die Zange zur Erzeugung von Schießkugeln (Abb. 14), die Messer und das Fragment von einem Schleifstein.

Unter den restlichen Funden verdienen unsere Aufmerksamkeit: ein kleines Gewicht, ein großer Löffel, die Schlüssel, Hängeschlösser (Abb. 15) und Glockenfragmente.